

BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ HUKUK FAKÜLTESİ
2023/2024 ÖĞRETİM YILI GÜZ DÖNEMİ ROMA HUKUKU
BÜTÜNLEME İMTİHANI

ÖĞRENCİNİN:
ADI SOYADI

01/02/2024

NO:

TALİMAT: 1. Süre 70 dakikadır. 2. Cevaplar gerekçeli olacaktır. Gereksiz cevaplara doğru da olsa puan verilmez. 3. Tükenmez kalem kullanınız. 4. Cevapları boş bırakılan yerlere yazınız. 5. Yazılarınızın okunaklı olmasına özen gösteriniz. Cümle kuruluşlarına ve ifadelerinize dikkat ediniz. Cevap verirken hukukî kavramlar kullanınız. Sokak ağzı ile verilen cevaplar dikkate alınmayacaktır. 6. Cevap anahtarı sınavdan birkaç gün sonra www.sahinakinci.com adresinde ilan edilecektir.

SORULAR

OLAY: Halı tüccarı (S), antika bir halı satın almak isteyen (A)'ya, aslında yeni olan ancak çeşitli işlemlerden geçirerek antika gibi gösterdiği bir halıyı yüksek bir fiyata satmıştır.

S. 1- Bu olayda (A), (S)'den hangi hükümlere göre neleri talep edebilir? (A)'ya hangi imkânlar tanınmıştır? Türk Hukuku ve Roma Hukuku bakımında ayrı ayrı tartışınız (10 puan)

Bu olayda hile söz konusudur. Hile halinde bugünkü hukukumuzda hileye maruz kalan kişi sözleşmeyi iptal ederek verdiği şeyi geri isteyebilir. Ayrıca bu yüzden bir zarar görmüşse zararının tazminini de isteyebilir.

Roma Hukukunda ise başlangıçta hileli işlem geçerli sayılıyordu. Çünkü eski Roma Hukukunda gerçek iradeye değil beyan edilen iradeye değer veriliyordu. Fakat bunun haksız sonuçlar doğurduğu anlaşılınca gerçek irade de dikkate alınmaya başlandı. Sonuçta, praetorlar tarafından hileye maruz kalan kişiye üç hak tanındı:

Bunlardan birincisi hile def'idir (exceptio dolus). Buna göre eğer hileye maruz kalan borç altına girmiş ve karşı taraf dava açmışsa, bu davada hileye maruz kalan kişi bir def'i ileri sürebilirdi. Praetor hile def'i ileri sürme imkânı tanır ve davalı hileyi ispat edebilirse mahkûm olmaktan kurtulurdu.

İkinci imkân eski hâlin iadesi (in integrum restitutio) idi. Bazı hallerde praetor, davaya bile gerek görmeden eski hâlin iadesine hükmederdi. Bu durumda o sözleşme sanki hiç yapılmamış gibi başa dönülür, tarafların eski malvarlıklarına yeniden sahip olmaları sağlanırdı. Bu da verilenlerin iadesi suretiyle olurdu. Bu imkân bugünkü iptale benzemektedir.

Üçüncü imkân ise hile davası (actio dolus) idi. Bu bir ceza davasıydı. Bu dava sonucunda mahkûm olan kişi para cezasına çarptırılırdı. Ayrıca aldığı da iade etmek zorunda kalırdı. Bu para davacıya ödenirdi. Bu davanın sonuçları ağırdı. Mahkûm olanın şerefsizliğine de hükmedilirdi. Bu nedenle diğer yollara müracaat edilemiyorsa bu davanın açılacağı kabul ediliyordu.

S. 2- Bu halıyı (S) antika görünümünü vermek için özel olarak eskitmese, dükkânında yıllardır kullandığı halı olsa ve fakat (A) onu görünce antika zannederek (S)'nin yardımcısından satın alsa yukarıdaki soruya nasıl cevap verirdiniz? (A) bu işlemin geçersizliğini ileri sürebilir miydi? Cevabınız hayır ise neden? Evet ise talebini hangi hükümlere dayandırması gerekirdi? Türk Hukuk ve Roma Hukuku bakımından ayrı ayrı cevaplandırınız (10 puan)

Böyle bir durumda hileden söz edilemez. Çünkü satıcının aldatma kastı yoktur. Alıcı (A) yanılmıştır. Böyle bir durumda hatadan (yanılmadan) söz edilir.

Bugünkü hukukumuzda hata eden kişi, eğer hatası esaslı ise sözleşmeyi iptal edebilir. Bir halının antika zannedilerek alınması ve fakat öyle olmadığını anlaşılmaması halinde esaslı saik hatası (sözleşmenin konusunu oluşturan şeyin temel niteliklerinde hata/vasıf hatası/temelde düşülen hata) söz konusudur. Bu nedenle sözleşme iptal edilebilir. Şu kadar ki, hileden farklı olarak hata hâlinde hataya düşen kişi kendi kusuru ile hataya düşmüşse, diğer tarafın iptal sebebiyle uğradığı zararı tazmin etmek zorunda kalır.

Roma'da hata halinde başlangıçta işlem geçerli sayılıyordu. Çünkü gerçek iradeye bakılmıyordu. Fakat sonradan hatanın consensusu ortadan kaldıran bir durum olduğu kabul edildi. Consensus (anlaşma) olmadığı için sözleşmenin kurulmadığı kabul edildi.

S. 3- Bu halı çok kıymetli bir antika halı olsa ve borçlarını ödeyemeyen (S) alacaklılarından mal kaçırmak düşüncesiyle bu halıyı arkadaşı (A)'ya satmış gibi yapsaydı fakat (S) ile (A), bu satışın gerçek bir satış olmadığı konusunda anlaşmış olsalardı nasıl bir hukukî durum ortaya çıkardı? Bu işlem geçerli olur muydu? Geçerli ise neden? Geçersiz ise bu ne tür bir geçersizlik olurdu? Roma ve Türk Hukuku bakımından ayrı ayrı değerlendiriniz. (10 puan)

Böyle bir durumda muvazaadan söz edilir. Muvazaa, sözleşme yapan tarafların üçüncü kişileri aldatmak maksadıyla iradeleriyle beyanları arasında bilerek meydana getirdikleri bir uygunsuzluktur. Bu da iki şekilde olur. Şayet taraflar aslında hiçbir sözleşme yapmak istemedikleri hâlde yapıyormuş gibi hareket etmişlerse mutlak muvazaadan söz edilir. Alacaklılardan mal kaçırmak amacıyla yapılan göstermelik satış sözleşmeleri böyledir. Somut olayda da böyle bir durum olduğu için mutlak muvazaa söz konusudur. Muvazaanın ikinci türü ise nispi muvazaadır. Nispi muvazaada taraflar aslında bir işlem yapmak isterler fakat bunu başka bir işlemin arkasına gizlerler. Mirasçılardan mal kaçırmak amacıyla bağışın satış şeklinde gösterilmesinde olduğu gibi.

Muvazaanın her iki türünde de görünürdeki işlem geçersiz olur ki mutlak muvazaada sadece görünürdeki işlem vardır ve bu da geçerli değildir. Bu geçersizliğin türü doktrinde tartışmalı olmakla birlikte hâkim görüşe göre butlan yani kesin hükümsüzlüktür.

Roma Hukukunda ilk dönemlerde muvazaalı işlemler de geçerli sayılıyordu. Sonraki dönemlerde bu tür işlemlerin geçersiz sayılması gerektiği fikri ağır basmaya başladı. Bunun sonucunda bazı muvazaalı işlemler geçersiz bazıları geçerli sayıldı. Yani bu konuda genel bir kural yoktu. Iustinianus Döneminde ise gerçek iradeye önem verilmeye başlandı ve görünürdeki işlem geçersiz sayıldı.

S. 4- Gabin (aşırı yararlanma) nedir? Yukarıdaki olayda (S), (A)'nın tecrübesizliğinden yararlanarak elindeki halıyı gerçek değerinin iki katı bir fiyata satsa gabinin varlığından söz edilebilir mi? Gabinin şartlarını da açıkladıktan sonra Türk Hukuku ve Roma Hukuku açısından konuyu ayrı ayrı değerlendiriniz. (15 puan)

Gabin (aşırı yararlanma), iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerde, karşı tarafın zor durumda kalmasından, düşüncesizliğinden veya deneyimsizliğinden istifade ederek edimler arasında açık bir nispetsizlik (oransızlık) oluşturulmasıdır.

Aşırı yararlanmanın ilk şartı edimler arasındaki aşırı oransızlıktır. Fakat oransızlığın ne kadar olması gerektiği kanunda düzenlenmemiştir. Bunun her olayda ayrı ayrı değerlendirilmesi gerekir. Fakat küçük farklılıklar gabine yol açmaz; oransızlık açık olmalıdır. Yargıtay genellikle %50'lik farklılıkları yeterli saymaktadır.

İkinci şart ise zarar görenin zayıf durumudur. Zarar görenin zayıf durumu; zor durumda kalma veya düşüncesizlik ya da deneyimsizlik şeklinde olabilir. Bunlardan biri gerçekleşmelidir.

Son şart ise sömürme (istifade) kastıdır. Zarar veren, diğer tarafın zayıf durumundan istifade ederek ona sözleşme yaptırmış olmalıdır.

Somut olayda gabinin tüm şartları gerçekleşmiştir. Böyle bir durumda bugünkü hukukumuzda kanun, zarar görene sözleşmeyi iptal etme hakkı tanımıştır. Ayrıca zarar gören sözleşmeyi tamamen iptal etmeyip edimler arasındaki oransızlığın giderilmesini de isteyebilir.

Roma Hukukunda bugünkü hukukumuzdaki gibi bir aşırı yararlanma kurumuna rastlanmıyor. Klâsik Hukuk Döneminde semenin adil olması bile aranmıyordu. Taraflar sözleşmenin bedelini diledikleri gibi belirleyebiliyorlardı. Fakat İmparatorluk Döneminde fiyatlara müdahale edilmeye başlandı. Iustinianus Döneminde ise fahiş gabin prensibi adı verilen bir prensip kabul edildi. Buna göre bir taşınmazın gerçek değerinin yarısından daha düşük bir bedele satan kimse sözleşmeyi bozarak taşınmazın iadesi için dava açabilirdi. Orta Çağda bu prensip taşınmazı gerçek değerinin iki katından daha yüksek bir fiyata satın alan alıcı için de uygulandı.

Somut olayda satılan şey taşınmaz değil, taşınır eşya olan halıdır. Bu nedenle Roma Hukukunda, Iustinianus Döneminde bile bu olaya gabin hükümlerinin uygulanması mümkün değildir.

METİN SORULARI

S. 1- Hak ehliyetinin ne olduğunu tarif ettikten sonra hak ehliyetine sahip olabilmek için gerekli olan şartları Türk Hukuku ve Roma Hukuku için ayrı ayrı açıklayınız. (20 puan)

Hak ehliyeti haklara sahip olabilme ve borç altına girebilme ehliyetidir. Bugünkü hukukumuzda gerçek kişiler, sağ ve tam doğmak şartıyla ana rahmine düştükleri andan itibaren hak ehliyetine sahip olurlar. Ayrıca günümüzde her insanın hak ehliyeti vardır ve bu alanda eşitlik ilkesi geçerlidir.

Roma Hukukunda ise sağ ve tam doğumun yanı sıra üç şart daha aranıyordu. Hür olmak, Roma vatandaşı olmak ve baba egemenliği altında olmamak. Roma'da kölelerin, aile evlatlarının ve yabancıların hak ehliyetleri bulunmuyordu.

S. 2- Corpus Iuris Civilis nedir? Kimin eseridir? Bölümleri nelerdir ve bu bölümlerin ne gibi özellikleri vardır? (15 puan)

Corpus Iuris Civilis, İmparator Iustinianus tarafından hazırlatılan bir hukuk eseridir. Bu eser dört bölüme ayrılmaktadır: Birinci bölümü Institutiones adını taşımaktadır. Bu bölüm, hukuk bilimine giriş niteliğindeki bir ders kitabı gibidir. Fakat imparatorun iradesini yansıttığı için kanun gücünde bir ders kitabıdır.

İkinci bölüm olan Digesta, Klâsik Dönemde yaşamış hukukçuların eserlerinden bazı parçaların toplanmasıyla oluşturulmuş bir bölümdür. Bazı eserler aynen, bazıları bölüm bölüm alınmıştır. Bu parçalar genellikle somut olaylara ilişkin bazı açıklamalardan oluşuyordu. Fakat bu bölüm de kanun gücündeydi.

Üçüncü bölümün adı Codex olup, bu bölüm İmparator emirnamelerinden oluşmaktadır. Iustinianus öncelikle ilk Codex'i hazırlatmış ve burada kendisinden önce yaşamış imparatorların emirnamelerini toplamıştır. İkinci Codex'te ise kendi emirnamelerini toplamıştır.

Dördüncü bölüm Novellae adını taşımaktadır. Bu bölüm İmparator Iustinianus'un ölümünden sonra esere ilave edilmiştir. Bu bölümde Corpus Iuris Civilis tamamlandıktan sonra Iustinianus'un ölümüne kadar çıkardığı emirnameler yer almaktadır.

S. 3- Borçlandırıcı işlem (taahhüt işlemi) ve tasarruf işlemi kavramlarını aralarındaki farklara da temas ederek örneklerle açıklayınız. Roma ve Türk Hukuku açısından hangi işlemlerin tasarruf işlemi sayıldığını belirterek bunları kısaca açıklayınız. (20 puan)

İşlemi yapan kişinin malvarlığının pasiflerini arttıran işlemlere borçlandırıcı işlemler denir. Bu işlemler taraflar arasında bir borç ilişkisi kurarlar. Fakat hakka doğrudan doğruya etki etmezler. Bir hakkın devredilmesi, muhtevasının değiştirilmesi veya sona erdirilmesi taahhüdünü içerirler. Hakka doğrudan doğruya etki etmedikleri için aynı konuda birden fazla borçlandırıcı işlem yapılabilir. Bunların hepsi geçerli olur. Aralarında bir öncelik sonralık ilişkisi de olmaz. Ayrıca başkasının malı ile ilgili de geçerli bir şekilde borçlandırıcı işlem yapılabilir. Dahası, henüz üretilmemiş şeyler de borçlandırıcı işleme konu olabilir.

Tasarruf işlemleri ise hakka doğrudan doğruya etki eden, bir hakkı devreden, sınırlandıran veya ortadan kaldıran işlemlerdir. Bu yönüyle malvarlığının aktiflerini azaltan işlemlerdir. Tasarruf işlemi eğer hakkı ortadan kaldırıyor ise borçlandırıcı işlemlerden farklı olarak aynı konuda ikinci bir tasarruf işlemi yapılamaz. Yapılırsa ilki geçerli olur. Hakkı sınırlandıran tasarruf işlemleri birden fazla yapılabilir. Bu durumda ilk yapılan önceliklidir.

Tasarruf işlemlerini yapabilmek için tasarruf yetkisine ihtiyaç vardır. Borçlandırıcı işlemlerde böyle bir yetki aranmaz ayrıca tasarruf işlemleri alanında sınırlı sayı ilkesi geçerlidir. Ancak kanunda düzenlenen tasarruf işlemleri yapılabilir. Oysa borçlandırıcı işlemler alanında bugünkü hukukumuzda akit serbestisi ilkesi geçerlidir.

Bugünkü hukukumuzda tasarruf işlemleri; taşınırlarda zilyetliğin devri, taşınmazlarda ise tescildir. Roma Hukukunda ise eğer mal bir res mancipi ise tasarruf işlemi mancipatio veya in iure cessio idi. Res nec mancipilerde ise traditio yani teslimdi.